

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

І. А. Ільницька

Херсонський державний університет, innavizastar@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор О.Є. Блинова

Постановка проблеми. Наукова проблема полягає в тому, що на сучасному етапі громадського розвитку, з причини істотних змін в умовах соціалізації молоді, все більше зростає значущість вивчення саме молоді як найбільш активної частині нашого суспільства для виділення чітких соціально-психологічних характеристик молодих людей, що переживають період становлення психосоціальної зрілості, економічної самостійності, етап знаходження свого місця в соціальній структурі суспільства. Проте практика показує, що успішність реалізації перспективних проектів, стабільність їх існування на ринку, багато в чому визначаються особистісними, соціальними і комунікативними якостями конкретних людей. У зв'язку з цим виникає необхідність оцінки особистісного потенціалу.

Найбільший інтерес для нас, в контексті розкриття психосоціального розвитку студентської молоді, представляють дослідження розвитку і реалізованості особистісного потенціалу студентів, як середовище подальшої професійної успішності.

В основі ключових підходів до визначення особистісного потенціалу лежить розуміння проблеми особистості, масштабна розробка якої ведеться у вітчизняній і зарубіжній психології, починаючи з минулого століття. Сьогодні вже значною мірою оформилися провідні позиції в трактуванні особистості, у визначенні її психологічного змісту, а також детермінант розвитку.

Головним завданням роботи є обґрунтування сутності та змісту категорії «особистісний потенціал».

Базовими поняттями для термінологічного апарату дослідження механізмів формування розвитку особистісного потенціалу молоді стають такі поняття, як: потенціал, особистість, потенціал особистості.

Розробка поняття особистісного потенціалу бере свої підстави з надр філософії (М. Бердяєв, Г. Гегель, І. Кант, М. Мамардашвілі, Ф. Ніцше, А. Швейцар та ін.), після активно розробляється в працях зарубіжних і вітчизняних психологів (Г. Альтшуллер, Ф. Баррон, Е. де Боно, Л. Виготський, Дж. Гілфор, В. Ганзен, В. Давидов, Ф. Джексон, А. Козирева, М. Колосова, І. Кон, Д. Л'юїс, Р. Стернберг, Б. Теплов, К. Тейлор, П. Торренс, В. Максакова та ін.). Загальним, в роботах вчених є думка, що особистісний потенціал виступає основною складовою особистості, основним вектором напряму її розвитку, її стержнем. Потенціал особистості існує як прихована можливість, що формується при певних обставинах. Визначено декілька підходів до вивчення потенціалу у сучасних психологічних дослідженнях: когнітивний, який об'єднує уявлення про когнітивний ресурс, інтелектуальний діапазон, інтелектуальний потенціал (Л. Головей, А. Крилов, Н. Кудрявцева, М. Холодна та ін.); особистісний, в якому розглядаються такі поняття, як «особистісний адаптаційний потенціал», «особистісний потенціал» (Д. Леонт'єв, А. Маклаков, В. Марков та ін.); третій підхід об'єднує перші два і вводить до розгляду складене поняття «інтелектуально-особистісний потенціал» (Т. Корнілова, С. Смірнов, М. Чумакова та ін.). Соціальні психологи (А. Будакова, Ю. Сметанова та ін.) виділяють наступні характеристики особистісного потенціалу: життєстійкість як система переконань у власних можливостях долати важкі життєві ситуації; цілеспрямованість як здатність ставити цілі і досягати їх; особове зростання як прогресивна динаміка внутрішнього світу людини; автономія як прагнення до самоврядування, а також здатність до управління життєвими подіями.

Ряд авторів в різний час і в досить різних контекстах намагалися вичленити специфічний зміст і визначити структуру особистісного потенціалу як інтегральної характеристики рівня особистісної зрілості. Під особистісним

потенціалом Д. Леонтьєв розглядає «системну організацію індивідуально-психологічних особливостей особистості, що лежить в основі її здатності виходити із стійких внутрішніх критеріїв і орієнтирів у своїй життєдіяльності і зберігати стабільність смислових орієнтацій і ефективність діяльності на тлі тисків і зовнішніх умов, що змінюються» [3, с. 157].

«Потенціал» з латинської (*potentia*) перекладається як «сила». Сучасні наукові дослідження визначають потенціал як загальнонаукову категорію, що означає сукупність наявних засобів, можливостей у конкретній області. При визначенні поняття потенціалу важливо розуміти сутність понять «потенційність» (що розглядається в контексті динамічного руху до певної мети, яка досягається за допомогою існуючої тенденції) і «потенція» (як спроможність діяти, внутрішня сила). Потенція – це прихована можливість, здатність, що може реалізуватись за певних умов.

Аналіз наукових підходів до вивчення поняття «потенціал» дозволяє визначити, що потенціал: передбачає розвиток і актуалізацію; пов'язаний із діяльністю; здебільшого співвідноситься з поняттям особистості. Таким чином, потенціал найбільш розкривається в контексті життя та діяльності особистості. Кожна наука розглядає сутність особистості в залежності від своєї специфіки. Психологічна структура особистості, за С. Рубінштейном, ґрунтується на трьох основних питаннях: чого хоче людина (спрямованість), що вона може (здібності), ким вона є (характер). Спрямованість, характер і здібності взаємодіють одне з одним, впливають одне на одного впродовж життя [5].

Соціальна структура особистості – це загальнолюдські властивості (відчуття, сприйняття, мислення, пам'ять, воля, емоції); соціально-специфічні риси (соціальні установки, ролі, ціннісні орієнтації); індивідуально-неповторні риси (темперамент, поєднання ролей, самосвідомість) [4]. Відтак можемо зазначити, що структура особистості включає соціальні і індивідуальні особливості людини та характеризується її взаємодією із дійсністю.

Н. Коваль визначає такі властивості потенціалу особистості: цінності, що збагачують потенціал особистості; сила, в розумінні енергії, з якою людина

використовує свій потенціал; стійкість як постійна протидія зовнішнім впливам; системність, впорядкованість усіх складових потенціалу особистості та їх взаємозв'язків; продуктивність людини, її активність у досягненні мети; індивідуальність, уміння людини здійснювати саморозвиток та знаходити відповідні способи самореалізації та реалізації наявного потенціалу.

В. Міляєва характерними ознаками потенціалу особистості називає системність (потенціал особистості має системні властивості і не може зводитися до простої суми якостей людини); зовнішню обумовленість (як правило, для актуалізації та реалізації потенціалу особистості вирішальне значення, мають «зовнішні» по відношенню до нього умови і фактори); непрозорість (для потенціалу особистості характерна наявність прихованих властивостей, які при зміні певних умов можуть проявитися); стратегічність (властивості потенціалу особистості розкривають можливості людського розвитку як на найближчий час, так і в більш віддаленому майбутньому) [4].

Як визначають дослідники, головною властивістю потенціалу особистості є системність, тобто потенціал особистості це система, де його складові та їх взаємозв'язки мають постійний вплив на саму цю систему. Як вважають С. Богомаз і В. Мацута, особистісний потенціал є системною характеристикою і об'єднує в єдиний конструкт стійкість і гнучкість, здатність протистояти небажаним змінам і одночасно ініціювати і здійснювати бажані [1]. За визначенням А. Маклакова, особистісний потенціал – це взаємозв'язані між собою психологічні особливості особи, що визначають ефективність адаптації і вірогідність збереження професійного здоров'я.

У психології досить складним є питання про параметри особистісного потенціалу людини. У роботах різних авторів приведені різні точки зору. Проте в цілому можна зробити висновок про те, що особистісний потенціал може бути оцінений за наявністю у людини особистісних якостей, необхідних для успішного виконання діяльності, досягнення значимих результатів [3]. С. Богомаз, В. Мацута включають в особистісний потенціал такі параметри, як рефлексивність, життестійкість, самоорганізація діяльності, самодетермінація,

якість життя і задоволеність ним, показники кар'єри і цінності [1]. Самодетермінація дозволяє людині погоджувати наявні ресурси, до числа яких можуть бути віднесені здібності, особистісні риси, нерозкриті можливості і завдатки, для організації власної життєдіяльності в цілому і для досягнення поставленої мети зокрема.

Таким чином, особистісний потенціал забезпечує різнобічний розвиток особистості упродовж усього життя. Це саме та характеристика, яка потрібна в сучасних реаліях, оскільки сьогодні людині доводиться постійно розширювати свою компетентність, займати активну життєву позицію, приймати зміни і бути адаптивними до них.

Висновки. З наведеного вище можна зробити наступні висновки, що особистісний потенціал – здатність людини до множення своїх внутрішніх можливостей, в першу чергу – здатність до розвитку. Особистісний потенціал – можливість жити багатим внутрішнім життям і ефективно взаємодіяти з оточенням, бути продуктивним, ефективно впливати, успішно рости і розвиватися.

Відповідно до вимог сучасності в освітньому процесі мають бути закладені обставини, орієнтуючі студентів на розпізнавання потенціалів, і вирощення їх. Зараз у вищій школі створюються умови, які стимулюють творчу діяльність студентів, активізують їх позицію в пошуку інформації, спонукають до самоосвіти і саморозвитку, і як підсумок стимулюють розвиток особистості в цілому і особистісного потенціалу суб'єктів навчання.

Основні напрями підвищення особистісного потенціалу студентів: підвищення свідомості життя; підвищення толерантності до невизначеності; підвищення самоконтролю і саморегуляції; розвиток індивідуального стилю саморегуляції поведінки; підвищення самоефективності в спілкуванні і в діяльності; регулювання тимчасових орієнтацій.

Теоретичний аналіз розвитку особистісного потенціалу передбачає, що у цій соціальній ситуації люди з високим особистісним потенціалом мають більше переваг. Вони уміють активно і результативно розпоряджатися своїм

життям, використати і розвивати свої здібності в обраному ними самими напрямі.

Література:

1. Богомаз С. А., Мацута В. В. Оценка личностного потенциала и выявление основных типов ориентации на профессиональную деятельность у современной вузовской молодежи. *Психология обучения*. 2010. Вып. 12. М.: СГУ, С. 77-88.
2. Зимівець Н. В. Розвиток особистісного потенціалу дітей та молоді у процесі соціально-педагогічної діяльності. Наукові записки [Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя]. Сер. : *Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 5. С. 102-106.
3. Леонтьев Д. А. Личностный потенциал: структура и диагностика. М.: Смысл, 2011. 679 с.
4. Міляєва В.Р. Теоретичний аналіз поняття потенціалу особистості. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. Вип. 15. С. 405-415.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Питер, 2015. 705 с.